

AHMET HAŞİM'İN POETİKASINA GÖRE “VUZUH”UN MAHIYETİ VE DEĞERİ

Özden APAYDIN*

ÖZET

Bu çalışmada, modern Türk şiirinin en önemlisi isimlerinden biri olan Ahmet Haşim'in "Bir Günün Sonunda Arzu" adlı şiiri sebebiyle kendisini eleştirenlere cevaben kaleme aldığı ve genel itibariyle poetikasını anlattığı *Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar* adlı yazısında sıklıkla bahsettiği "vuzuh" konusu ele alınmaktadır. Şair, *Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar*'ın temelini iki önemli kavram üzerine kurar: Mana ve vuzuh. Bunlar, her ne kadar birbirini tamamlayan kavramlar da olsa, tek başına "vuzuh" kavramının Haşim için ne ifade ettiğini görmek ve şiirindeki önemini anlamak için salt bir değerlendirme yapılmalıdır. Ancak incelemede, gerek duyulan noktalar için, şairin "mana" hakkındaki fikirlerinden de yararlanacaktır. Bu nedenle, çalışmanın esas konusu olması itibariyle poetika'nın vuzuh ile ilgili kısımlarında dikkatimizi çeken bazı kavramlar üzerinden yorum yapılarak Haşim'in bu konudaki tavrı elden geldiğince ortaya konulacaktır. Dikkat çeken bu kavramlar, inceleme içerisinde ayrı bir alt başlık halinde açıklanarak tek tek ele alınmaya çalışılacaktır. Çalışmanın esas noktası olarak belirlenen "Ahmet Haşim'e göre vuzuh nedir? Vuzuh'un şiirdeki yeri nedir; olması mı, olmaması mı gerekir? Haşim'in bu meselede kendi şiir anlayışı bakımından çelişkiye düştüğü noktalar var mı? Kendisini kapalı şiir yazmakla suçlayanlara hangi cevabı vermiştir? Şiirinin muğlak olup olmadığı konusundaki fikri nedir?" gibi sorulardan hareket edilerek konu, irdelenmeye çalışılacak; böylece şiirde vuzuh kavramının Haşim'ce nasıl değerlendirildiğine ve açıklandığına ulaşılabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Haşim, vuzuh, mana, poetika.

NATURE AND VALUE OF CLEARNESS (VUZUH) IN ACCORDING TO AHMET HAŞİM'S POETICS

ABSTRACT

In this study, "vuzuh" (clearness), which Ahmet Haşim, one of the most important names in Turkish poetry, wrote as a response to the critics, who criticised his poem named "Desire at the End of a Day" and he often mentioned in his article named *Some Thoughts on Poetry* expressing his own

* Okutman, Başkent Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı, elmek:oapaydin@baskent.edu.tr

poetics, will be dealt. The poet set the basis of *Some Thoughts on Poetry* on two important concepts; Meaning and clearness. Although these are supplementary concept to each other, a separate analysis should be done in order to see what “clearness” means for Haşim and to understand what importance it has in his poetry. However, in this analysis his opinions on “meaning” will be benefited for the necessary points. Hence, Haşim’s approach on the matter will be tried to be presented by interpreting some attention-grabbing concepts of the parts of the poetics relating to the clearness as it is the primary subject of this work. These attention-grabbing concepts will be dealt with one by one under different subheadings in this study. The matter will be examined with the questions such as “What is clearness in Haşim’s opinion? What is the place of clearness in poetry; should there or should there not be? Is there any point that Haşim is in a dilemma? What answers does he give to the critics, who accuse him of writing inexplicit poems? Does he think his poems are ambiguous or not?”. Hence how the concept of clearness in poetry is evaluated and expressed by Haşim will be explored.

Keywords: Ahmet Haşim, clearness, meaning, poetics.

GİRİŞ

Modern Türk şiirinin en önemli isimlerinden biri olan Ahmet Haşim, bilindiği üzere *Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar* adlı yazısında şiir hakkındaki görüşlerini anlatmış, şiirin ‘ne olduğu’ ya da ‘ne olmadığı’ noktasında bazı tespitlerde bulunmuştur. Şair, daha sonraki yazılarında ya da sohbet ve söyleşilerinde de şiirle ilgili genel görüşlerini dile getirmiştir. Ancak “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar”ı önemli kılan şey, Haşim’in –her ne kadar kendisini savunma amaçlı da olsa- poetik kaygısının alt yapısını oluşturan noktaları toplu bir biçimde açıklamış olmasıdır.

Şair yazısında en fazla şiirde “mana ve vuzuh” üzerinde durmuştur. Nitekim yazı, bu iki konu hakkında söylenenlerin eleştirisiyle başlar. “Bir Günün Sonunda Arzu” adlı şiirinin anlam açısından fazla muğlak bulunarak şiirde “mana ve vuzuh” ile ilgili birçok sözün söylendiğini belirten şair, bugün bunların hiçbirinin hatırlanmadığını dile getirir. Şiirin o dönemin edebiyat anlayışının kabul etmekte zorlandığı bir kapalılığa sahip bulunması, sanki hiçbir şey anlatmıyormuş gibi görünmesi, Bir Günün Sonunda Arzu’yu neredeyse bir mit haline getirmiştir.¹ Nitekim Ahmet Haşim bütün poetika boyunca en ağır tenkitleri, kendisini bu mesele hakkında eleştirenler için yapmıştır:

“Kariinin bu kitapta okuyacağı “Bir Günün Sonunda Arzu” isimli manzume ilk intişar ettiği zaman, manası bazılarınca lüzumundan fazla muğlak telakki edilmiş ve o münasebetle şiirde mana ve vuzuh hakkında hayli şeyler söylenmiş ve yazılmıştı. Bu dakikada bunların hiçbirini hatırlamıyoruz. Nasıl hatırlayabilelim ki söylenen ve yazılanların bir kısmı şetm ve tahkîr ve bir kısmı da yevmî gazetede hezeliyâtı nev’inden şeylerdi. Düşünüş ayrılığından dolayı hakaret, öteden beri bizde kullanılan aşınmış bir silahtır. Ki, şerefsiz bir miras halinde, aynı cinsten kalem sahipleri arasından batından batıla intikal eder.”² Görüldüğü üzere Ahmet Haşim, eleştirileri oldukça sert bir üslup kullanarak cevaplamıştır. Kendisini bu açıdan tenkit edenlere karşı, o da

¹ Mustafa Apaydın, “Ahmet Haşim’in Bir Günün Sonunda Arzu Şiiri Üzerine Düşünceler”, *Türkoloji Dergisi*, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, C. 12, S. 1, Ankara, 1997, s. 189.

² Yazıdan Yapılacak Bütün Alıntılar İçin:

Ahmet Haşim, *Bütün Şiirleri*, Hazırlayanlar: İnci Enginün-Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.

poetikasına şiirde “mana ve vuzuh” meselelerini açıklayarak başlamıştır. Tüm poetikanın neredeyse temelini oluşturan bu iki konudan mana’yı ayırarak vuzuh’un nerelerde geçtiğini ve bu mesele hakkında şairin neler söylediğini teker teker görmenin faydalı olacağı kanısındayız.

“Vuzuh” Bir Hedef Ve Bir Maksat Değildir

Şairin en çok hücumu uğrayan³ ve poetikasını yazmasına vesile olan şiiri *Bir Günün Sonunda Arzu*⁴ya yapılan eleştirilerde “mana” kavramının ne olduğu belli değildir. Daha doğrusu Haşim’in şiirini kapalı bularak eleştirenler, mana ve vuzuh sözcüklerini açık biçimde izah da etmemişlerdir. Bu yüzdendir ki şair de poetikasında, şiirini eleştirmek için çaba sarf edenlerin bu hususta açık bir şey söylemediğine değinir:

“Her şeyden evvel şunu itiraf edelim ki, şiirde manadan ne kastedildiğini bilmiyoruz. “Fikir” dedikleri bayağı mütalalar yığını mı, hikâye mi, mazmun mu ve “vuzuh” bunların âdi idrake göre anlaşılması mı demektir? Şiir için bunları elzem addedenler, şiiri tarih, felsefe, nutuk ve belâgat gibi bir sürü “söz” sanatlarıyla karıştıranlar ve onu asıl çehre âlâiminde seçip tanımayanlardır.”

Mana, şiirde bulunması gereken bir bayağı mütalalar yığını olan “fikir” mi, hikâye mi, yoksa mazmun mu belli değildir ve bu aşamada vuzuh’un da ne olduğu bilinmemektedir. Vuzuh da bu tam olarak izah edilemeyen mana’nın âdi idrâk’e göre anlaşılması mıdır? Haşim, şiiri böyle değerlendirenleri onu asıl çehresiyle tanımayanlar olarak nitelendirir. Şiir için bunları gerekli görenler, onu tarih, felsefe, nutuk ve belâgat gibi söz sanatlarıyla karıştırmaktadır.

Haşim’in poetikısından bahsedilince hatıra gelen belki de ilk söz “*Halbuki şair, ne bir hakikat habercisi, ne belâgatli insan, ne de bir vâzı-ı kanundur.*” cümlesidir. Ona göre şair, hakikat habercisi ya da vaiz değildir ki eserlerinde anlaşılacak için fikirler beyan etsin, anlatsın. Nitekim o, şiirin bunları yapmak için yazılmadığını düşünür. Konuyla ilgili hayatî önem taşıyacak cümle, buradan hemen sonra söylenen sözdür:

³ Ahmet Haşim, **a.g.e.**, s. 84.

⁴ *BİR GÜNÜN SONUNDA ARZU*

*Yorgun gözümün halkalarında
Güller gibi fecr oldu nümâyan,
Güller gibi... Sonsuz, iri güller
Güller ki kamıştan daha nâlân,
Gün doğdu yazık arkalarında*

*Altın kulelerden yine kuşlar
Tekrarını ömrün eder ilân.
Kuşlar mıdır onlar ki her akşam
Âlemlerimizden sefer eyler?*

*Akşam. yine akşam, yine akşam
Bir sırma kemerdir suya baksam
Akşam, yine akşam, yine akşam.*

Göllerde bu dem bir kamış olsam!(Ahmet Haşim, **Bütün Şiirleri**, Hazırlayanlar: İnci Enginün-Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.)

“Şairin lisanı “nesir” gibi anlaşılacak için değil, fakat duyulmak üzere vücut bulmuş, mûsiki ile söz arasında, sözden ziyade mûsikiye yakın, mutavassıt bir lisandır.” Ahmet Haşim, bu cümle ile vuzuh’un şiirde yeri olmadığını açık bir biçimde dile getirmiştir. Zaten yukarıdaki kısımda da bir âdi idrak’ten bahsetmişti. Aslında bu ifade bile Haşim’in şiirin anlaşılmasına/anlaşılır olmasına sıcak bakmadığını göstermektedir.

Âdi idrak kavramı, şiirini kapalı bulanlara karşı kendini savunmak adına sarf ettiği bir sözmüş gibi durmasına karşı ileride de bahsedeceğimiz gibi onun bu konudaki tavrını göstermektedir. O, şiirlerinin herkes tarafından anlaşılmasını istemez. Tam tersine özellikle ‘herkes’in anlayamayacağı bir şair olmayı tercih eder. Bu noktada söylenecek kesin bir ifade vardır ki o da Haşim’in kendi şiiri için tenkitçilerle aynı görüşte olduğudur. Şiirini kapalı bularak ona yöneltilen eleştirilere kızıp “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar”ı yazan şair, poetikanın bütünü dikkatli bir şekilde gözden geçirildiğinde, dolaylı yollardan da olsa şiirinin kapalı olduğunu ve hatta şiir denilen şeyin de böyle olması gerektiğini dile getirdiği söylenebilir.

Yazının devamında “Şiirde üslubun teşekkülüne âmil olan esasatın hiçbirisi için “vuzuh” bir hedef ve bir maksat değildir. Zira edebî üslup deruni bir ses, deruni bir edadır.” diyen şair için, vuzuhun gerekli olmadığı açıktır fakat bu cümleyle “bulunabilir” gibi bir yargı çıkarmak da mümkündür. Şiiri şiir yapan şeyin üslup olduğunu belirten Haşim, üslubu “içten gelen bir ses” ve “eda” olarak nitelendirmektedir ve bunun için de vuzuh bir hedef ya da maksat olmamalıdır. Bu cümleden, bir hedef ve maksat olmamakla birlikte şairin, anlaşılabilir bir şiir de yazabileceği gibi açık uçlu bir sonuç da çıkmaktadır. Bu nedenle şairin, “Rûz- merre hayatta, eşhas, kelimelerin manasına kıymet verir; tekelümî lisandan istenilen, yalnız efrad arasında anlaşılmaktadır.” cümlesi de epeyce önemlidir.

Daha sonraki kısımda Haşim, anlaşılmanın kanunlar için gerekli olduğu üzerinde durur:

“Anlaşılacak mevadd-ı kanuniye için de elzemdir. Zira manası sarahatle anlaşılmayan bir kanun maddesi mamûlün-bih olamaz. Halbuki üslûpta birinci derecede haiz-i ehemmiyet olan kelimenin manası değil cümledeki teleffuz kıymetidir.” diyerek yukarıdaki görüşünü pekiştirmekle birlikte kafalarda bıraktığı soru işaretini giderememiştir. Yazının devamına baktığımızda ise bu çelişkinin devam ettiğini görmekteyiz çünkü şair, bu defa “herkesin anlayabileceği bir şiir”den bahsetmektedir. “Bila mübalağa denilebilir ki herkesin anlayabileceği şiir, munhasıran dün şairlerin işidir. Büyük şiirlerin medhalleri, tunç kanatlı müstahkem şehir kapıları gibi, sımsıkı kapalıdır, her el kanatları itemez ve o kapılar bazen asırlarca insanlara kapalı durur.” O halde, Haşim için yukarıda tespit ettiğimiz, kapalı şiir anlayışı doğrudur ancak bu noktada yeni sorular varlığını hissettirmektedir. Son iki kısmı birleştirdiğimizde ise şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır: “Vuzuh bir hedef ve maksat değilse de şiirde bulunabilir ancak manayı, sımsıkı kapatılmış şehir kapıları gibi kolay kolay kimse açamaz, açmamalıdır da.” Buradan da iki sonuca ulaşmaktayız. İlki, anlaşılır bir şiir yazılabilir fakat bu, dün şairlerin işidir. İkincisi, asıl büyük şiir diyebileceğimiz eserler kapalı olanlardır.

Cüceler Ve Nâehiller

Haşim, yukarıdaki cümleyle başlayan paragrafına ilginç bir benzetmeyle devam etmektedir:

“Son senelerde bir müverrihimizin kolları, Nedim’i belâhate karşı saklayan kalenin kapı kanatlarını araladıktan sonradır ki cüceler, o şiirin bahçelerine girebildiler. Fakat bu girenlerden birçoğunun anlayışı, çini duvar üzerinde kirli el izleri gibi, ancak Nedim’i telvîs etmiştir.”

Turkish Studies

Paragrafta kullanılan ifadeler aslında yukarıdaki izahın bir devamıdır. Çünkü bu bölümde şair artık, vuzuh ile okur arasında bir bağ kurmaya başlamıştır ve değişik isimlendirmeler yaparak konu hakkındaki görüşünü biraz daha netleştirmektedir. Ona göre, anlaşılamayan bir şair olan Nedim'i, aydınların çabası sayesinde "cüceler" okuyup sevmişler; şiirlerinin zevkine varabilmişlerdir. Fakat bu anlayış ve duyuş da Haşim için yeterli değildir; nitekim cücelerin birçoğu, Nedim'i de kirli elleriyle lekelemişlerdir.

Peki şairin bu kadar sert benzetmeler kullandığı cüceler kimdir? Şiirin bahçesine girdikleri hâlde, onu nasıl kirletmektedirler? Haşim'in öfkeyle bahsettiği bu cüceler, gerçek şiiri anlamayan tenkitçilerdir. Bir şiirin bahçesine girmek demek onu özümsemek, hissetmek anlamına gelirken şair, neden bu kişilerin Nedim'in şiirlerine ellerinin kirini bulaştırdığını söylemektedir? Bu da anlamış gibi görünmelerine rağmen olgun şiirin pek az kişi tarafından layıkıyla bilinmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle şiiri anlamayanlar, aynı zamanda onu kirletmektedirler de. O hâlde "Asâr- ı sanatta hamakatine gıda bulamayan ve arzın her tarafında en fazla münteşir olan bu tufeyli, her devirde ve her memlekette sanatkârın candan düşmanı olmuştur." cümlesinde bahsedilen kişiler de şiiri anlamama/kirletme açısından birer cücedirler.

Beşir Ayvazoğlu, Haşim'in hayatını anlattığı *Ömrüm Benim Bir Ateşti* adlı eserinde şair ile Yakup Kadri arasındaki bir polemikten bahseder ve orada Haşim'in kızdığı zaman Yakup Kadri için "iskelet başlı, ciğersiz cüce" tabirini kullandığını yazar.⁵ Haşim'in cüceler'i, şiirini kapalı bulduğu için eleştirdiği bir yazısında "... Şair bir havuz kenarında eğlenen bir çocuk gibi, bu suya bir taş atıyor ve her taş, kendi sıklet ve cesametine göre birtakım halkalar açarak ve sesler çıkararak suyun dibine dalıyor. Ey Türk şairi! Senin attığın yer ise, hiç dalgalanmayan ve hiç ses vermeyen karanlık ve ıssız bir boşluktur."⁶ diyen Yakup Kadri'nin şahsında özetlediği, şiirini anlamayan kişiler olması muhtemeldir.

Paragrafın devamındaki şu cümle ise Haşim'in bu görüşünün bir özeti gibidir: "Her şiirin, ruh seviyesine göre muhtelif derecelerde manaları olduğuna bundan daha kâfi bir delil aramağa lüzum var mı?" Bu durumda ona göre herkes, her şiirden aynı şeyi anlamaz; dolayısıyla bir şiirin herkese göre farklı anlam ve değeri vardır. Bu düşünce ise bize dolaylı da olsa Derrida'yı hatırlatmaktadır. Anlamın hiçbir zaman yakalanamayacağı görüşünün yanı sıra, Derrida'ya göre metinden vermek istediğinden başka anlamlar da doğabilir. "Her metin, gönderenin aslında söylemek istemediği bazı öğeleri ister istemez içermekte, bu öğeler de bazı durumlarda metne, iletilmek istenenin tam tersi bir anlam verilmesine yol açmaktadır."⁷ Haşim'in şiiri kirlettiğini düşündüğü cüceler, onu böyle yanlış anlayanlar mıdır ve (ya) şiirin anlaşılabilirliği, şairin Aks-i Sadâ şiirindeki gibi büyük bir tutkuyla ele geçirilmek istenilen şey, asla ele geçirilemez, kavranılamaz ve tamamlanamaz⁸ olan mıdır?

Haşim, yazısının sonraki paragrafında yine bu konuya değinerek yukarıda sözü geçen meseleyi iyice irdelemektedir. Bu kısımda şairin "manalı" olmaktan önce daha ciddi endişelerinin olduğundan söz eder: "Onlara nisbetle mana ve vuzuh, şiirin ancak ehil olmaya göre kurulmuş haricî cephe ve cidarını teşkil eder. Asâr-ı sanatta ancak mana ve vuzuh arayanlar nâhillerdir. Onun için herhangi cinsten bir eser-i sanat karşısında "Nedir? Ne demektir? Böyle şey olur mu? Benziyor. Benzemiyor" tarzında sualler sıralayan ve ona fikirler ve mütaala beyan eden şahıs, sanatkârın kendisinden hiçbir şey öğrenemeyeceği ve temasından dikkatle hazer edeceği, âlem-i rûha musallat iğrenç bir tufeylidir."

⁵ Beşir Ayvazoğlu, *Ömrüm Benim Bir Ateşti*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000, s. 84.

⁶ Enginün- Kerman, a.g.e., s. 76.

⁷ Hasan Akay, *Şiiri Yeniden Okumak*, Ak Yayınları, İstanbul, 2009, s. 31.

⁸ Akay, a.g.e., s. 27.

O halde okur, şiiri anlamak için zaten uğraşmamalıdır. Bu anlayışla esere yaklaşan birinden şair faydalanamaz. Bu fayda, elbette iyi bir okurla zenginleşen metindir. Haşim'e göre ancak ehil olmayan kişiler, şiirde mana ve vuzuh arar. Şair, bu okur tipiyle zaten karşılaşmak ya da herhangi bir bağ kurmak istemez ve ondan dikkatle sakınır. Zira o, şairin ruh âlemine musallat olan iğrenç bir dalkavuktur. Haşim'e göre bir şiirin anlamı hakkında yorum yapmak bile yanlış bir tutumdur. Hem bu yorumu yapanlar kime ve neye göre yapmaktadır? Ölçütleri nelerdir? Şair bunları da sorgulayarak tekrar yazının başındaki meseleye dönüp şiirde vuzuh arayanların önce bunun ne demek olduğunu anlamasını/anlatmasını bekler. Bu noktada devreye tekrar 'okur' girmektedir.

Şiir ve Zekâ

Ahmet Haşim'in poetikasında altını çizerek üzerinde durduğu bir kavram olarak karşımıza çıkan 'zekâ', iki noktada ele alınır. İlki, gerçek şiir yazmada şair için gerekli olan, ikincisi de bu türden bir şiir anlamada okur için gerekli olan zekâ'dır.

"Şair, umumî lisandan müfrez kelimeleri, yeni manalarla zenginleşmiş, her harfi yeni ahenklerle tannân, revîş ve edası başka bir mikyasa göre tanzim edilmiş, hüsn, renk ve hayal ile meşbû şahsî bir lehçe vücuda getirdiği andan itibaren eserinin vuzuhu karie göre tahavvül etmeğe başlar." diyen Haşim, başlangıçta açık bir şekilde şiirin meydana gelme süreci içerisinde bu kavrama değinmez. Ancak söz konusu okurun bu büyük zekâ göstergesini anlama aşaması olunca net bir biçimde kavramın kendisini kullanmaktan çekinmez. Çünkü anlamamanın zekâ gerektirdiği bir durum söz konusu ise ortada bu nitelikte bir ürün var demektir:

"Zekâlar vardır ki, kâinatın ortasına atılmış sönük aynalardır. Bunların anlamadığı şu veya bu değildir; sıkı meçhûlât ormanları bunların zekâlarını ve ruhlarını her taraftan çevirir. Geceler içinde yanan bir ateş gibi, tepede durana belli olan mananın uçurumdakine nâmer'i olması kadar zarurî ne olabilir?"

Açıkça görülüyor ki Haşim poetikasında neye değinirse değinsin, tek bir ana kavram etrafında dolaşmakta; söylediklerinin temeli tek noktada toplanmaktadır: Vuzuh:

"Zira vuzuh, esere ait olduğu kadar kâriin de zekâ ve ruhuna taalluk eden bir meseledir. Her yerde olduğu gibi bizde de yevmî gazetenin tembel alıştırdığı kari, şiirde kolay bir zevk bulamaz. Halbuki şiir, anlaşılma için, ruh ve zeka istidadından başka çetin bir hazırlanma ve hatta ziya, hava ve zaman şartları gibi müşkil bir takım hâricî avâmilin de yardımını ister."

Haşim'e göre şair, büyük zekâsıyla ortaya büyük bir ürün koyar. Okur da yine bu büyük ürünü anlayabilecek düzeyde olan zekâsı ile ve yalnızca bu da yetmez, içinde bulunduğu ruh hali, hatta hava ve zaman şartlarına göre anlar, yorumlar.

Şiirin Muhatabı "Okur"

Haşim, vuzuhtan bahsederken sık sık şair-şiir-okur üçlüsünden okura dönmektedir. Ona göre şiirin muhatabı olan okurun belli bir zekâ seviyesine sahip olması gerekir ki şiiri anlayabilsin. "Mamañih bir dakika için şiirde "vuzuh"un lüzumu kabul edilse bile, evvela vuzuhun ne demek olduğunu anlamak lazım gelir. Hangi türlü zekanın anlayışı vuzuha mikyasa addedilmeli?" Ona göre bir şiirden anlamak, daha doğrusu zevk almak için belli bir zekâ seviyesinde bulunmak lazımdır. Çünkü şairin kullandığı dil, alelade bir dil değildir.⁹ Haşim'in en fazla eleştiri aldığı noktalardan biri de onun dili'dir. Ahmet Çoban, *Göller ve Çöller Şairi Ahmet Haşim* adlı eserinde

⁹ M. Orhan Okay, *Poetika Dersleri*, Hece Yayınları, Ankara, 2005, s. 127.

“Seçtiği kelimeler ve kurduğu tamlamalardaki garabet, şiirin dilini Türkçenin tadından uzaklaştırmıştır.”¹⁰ diyerek eleştirir. “Birisine göre açık olan bir şiirin diğer birisine de öyle görünmesi hiç lazım gelmez.” diyen şair, şiirde anlaşılabilirliğin rölatif bir durum olduğunun altını çizerek ikinci bir meseleye ışık tutmaktadır. Öyleyse bir şiirde birden çok anlamdan söz edilebilir. Bu da Haşim için şiiri zenginleştiren şeydir. Zira ona göre “En güzel şiirler manalarını karın rûhundan alan şiirlerdir.” Haşim’in kurduğu vuzuh ile okur arasındaki ilişki hakkında yorum yapan Orhan Okay’a katılmamak elde değildir: “Her okuyucu, o şiiri kendi zekâsına, hazırlığına, hatta zamana ve çevresine göre farklı değerlendirecektir. Bu farklılığa rağmen şairin en büyük yardımcısı, o şiiri değişik manalarla idrak edecek olan okuyuculardır. Bunun için de, şiirde bazı kısımların şüpheli, anlaşılmasız oluşu bir eksiklik değil, bilakis her okuyucuya onu zihnen ve ruhen tamamlama imkânı veren sanatkârane bir müphemiyet, şairane bir belirsizliktir.”¹¹ Nitekim bunu Haşim’in kendisi de şöyle ifade eder: “Şiirde bazı aksâmın şüphe ve mübhemiyette kalması bir hata ve bir kusur teşkil etmek şöyle dursun, bilakis, şiirin bediiyeti nokta-i nazarından elzemdir. Üslupta köreltici bir sarahat, İngiliz bediiyatçısı Raskin’in dediği gibi, muhayyileye yapacak hiçbir şey bırakmaz; o zaman sanatkâr en kıymetli müttefiki olan kâriin ruhundan gelecek yardımı kaybetmiş olur.”

Haşim yazısının sonlarına doğru yine vuzuh’tan bahsederek bu konudaki tavrını öncekilere göre daha net bir biçimde ortaya koyar ve şiirin açık ve anlaşılır olması durumunda hiçbir cezbedici tarafının kalmayacağını dile getirir. “Mevzu, gece içinde güller gibi, cümlelerin âhenkli karanlığında ve muattar heyecanı içinde bir nîm-i şekil olarak, ancak sezilir bir halde bırakılırsa muhayyile onun eksik kalan aksamını ikmal eder ve ona hakikatten bin kere daha müheyyic bir vücut verir... Hiçbir çehre hayalde görüldüğü kadar güzel değildir. İlk defa kapılarından gece girdiğimiz şehirlerin gündüz manzarası hayal için en hazin bir sukût olduğunu kim tecrübe etmemiştir? Muhayyile, yarasa kuşu gibi, ancak şiirin (nîm) karanlığında pervâz edilebilir.” Karanlık ona göre şiirin vazgeçilmez bir parçasıdır ve onu güzel yapan da budur. Şiirin belirsizliği onu zenginleştiren, besleyen hatta çoğaltan bir unsurdur. “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar”ın son cümleleri de yine vuzuh üzerine olur: “Mahdut ve münferit bir mananın çemberi içinde sıkışıp kalan şiir, hududu beşerî teessürâtın mahşerini çeviren o mübhem ve seyyal şiirin yanında nedir?”¹²

Son olarak Tanpınar’ın bu konudaki yorumuna da yer vermek de faydalı olacaktır:

“Bir zamanlar onun şiirlerini vuzuhsuzlukla, ibhamla itham ettiler; bizzat kendisi de benimsemiş olduğu estetiğin icabı olarak bunda ısrar etti. Hakikatte ne o istediği kadar mübhem şiirler yazabildi, ne de muarızları, bu yeni tarzda kendilerini şaşırtan tarafın ne olduğunu bulabildiler. Onun şiirleri, sözle sukûtun birleştiği müntehada yapılmış birer tecrübe idi. Eğer onar bu yeni şiirde, öteden beri almış oldukları şeyleri arayacakları yerde, sadece bir “rüya”nın kendi fevkattabia renklerini muhafaza edebilmek şartıyla başka nasıl anlaşılabileceğini düşünmüş olsalardı, gafletlerinde bu kadar ısrar etmezlerdi.”¹³

SONUÇ

Daha evvel de belirttiğimiz gibi Ahmet Haşim’in poetikasının büyük bir çoğunluğunu vuzuh konusundaki yorumları ve açıklamaları oluşturmaktadır. Şiirini kapalı bulanların tenkitlerine cevaben yazdığı “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar”da onun bu meseleyi oldukça irdelediğini

¹⁰ Ahmet Çoban, **Göller ve Çöller Şairi Ahmet Haşim**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s. 231.

¹¹ Okay, **a.g.e.**, s. 129.

¹² Ahmet Haşim, **Bütün Şiirleri**, Hazırlayanlar: İnci Enginün-Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005, s. 65-71.

¹³ Ahmet Hamdi Tanpınar, **Edebiyat Üzerine Makaleler**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000, s. 298.

görmekteyiz. Şairin vuzuh'un tanımından ziyade, şiirde gerekli olup olmadığı üzerinde durduğu anlaşılmaktadır. Kendisini tenkit edenlerin vuzuhun tanımını yapmamasına kızmasına rağmen, Haşim'in de bu konuda net bir şey söylemediği dikkati çekmektedir. Aslında o, daha çok vuzuh arayanların vuzuh'tan kasıtlarını kendilerinin de bilmemesine öfkelenmektedir. Haşim zaten şiirin anlaşılır olmasından yana değildir. Kapalı şiirden yana bir tavır sergileyen şair, belki de şiirde anlaşılabilirlik aramadığı içindir ki tanım noktasına bir açıklık getirmemiştir. Onun asıl problemi vuzuh şiirde olmalı mı, olmamalı mıdır, sorusudur. O daha çok bu meseleyi sorgular ve anlaşılabilirliğin şiir için lüzumlu bir şey olmadığını her fırsatta dile getirir. Poetikanın yalnızca bir yerinde anlaşılır şiir yazılabileceğini dolaylı olarak ifade eden Haşim, bu tür şiirleri de zaten tam bir şiir saymaz; bu tarz eserler verenleri de "dûn şair" olarak nitelendirir.

Haşim'in vuzuh konusundaki eleştirilerde kafasını karıştıran bir nokta vardır ki o da şiirdeki anlaşılabilirliğin kime göre olduğudur. Zira bu, göreceli bir durumdur ve herkes aynı şiirden aynı şeyi anlamaz. Ona göre gerçek bir şiiri zaten 'herkes' anlamaz. Böyle şiirlere tam anlamıyla vâkıf olabilme için belli bir zekâ seviyesine, kültüre, anlayışa ve edebi zevke ihtiyaç vardır; aksi takdirde şiir, onu anlamayanlarca kirletilir. "*Şiir anlaşılacak için değil, duyulmak içindir.*" diyen bir şairin diğer sözleriyle çeliştiği düşünülebilirse de bunun böyle olmadığı poetikanın tamamı dikkatlice okunduğunda anlaşılmaktadır. Haşim, vuzuh'u olmazsa olmaz kabul edenlere karşı, olsa bile kime ve neye göre olacaktır şeklinde yeni tartışma kapıları açmıştır. Böyle diyen bir şairin şiirlerinde vuzuhun bulunmadığını söyleyerek eleştirmek, zaten yersiz bir tutum olacaktır.

Son olarak Haşim'in bilinçli olarak şiirlerinde kapalı bir anlatımı tercih ettiği söylenebilir. O, bu tercihi bir anlam yüklemiştir. Şair, şiirin asıl manasının okurun muhayyilesinde tamamlanacağı ve şiirin gerçek güzelliğinin/zenginliğinin bu olduğu konusunda ısrarcı bir tutum sergilemektedir.

KAYNAKÇA

AKAY Hasan, **Şiiri Yeniden Okumak**, Ak Yayınları, İstanbul, 2009.

APAYDIN Mustafa, "Ahmet Haşim'in Bir Günün Sonunda Arzu Şiiri Üzerine Düşünceler", **Türkoloji Dergisi**, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, C. 12, S. 1, Ankara, 1997, s. 189-207.

AYVAZOĞLU Beşir, **Ömrüm Benim Bir Ateşi**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000.

ÇOBAN Ahmet, **Göller ve Çöller Şairi Ahmet Haşim**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

HAŞİM Ahmet, **Bütün Eserleri**, Hazırlayan: İ. Enginün-Z. Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991.

HAŞİM Ahmet, **Bütün Şiirleri**, Hazırlayanlar: İnci Enginün-Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.

OKAY M. Orhan, **Poetika Dersleri**, Hece Yayınları, Ankara, 2005.

TANPINAR Ahmet Hamdi, **Edebiyat Üzerine Makaleler**, Dergâh yayınları, İstanbul, 2000